HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחושת מלהוריד גשם עליו וכו'. מכאן מוכיח ר"ת דהא דאמרי' בגמרא (דף יט. ופס) אין טומנין בסלעים מ"ט משום דמשתכי ליה לקדירה ר"ל משתכי מקלקלים המאכל שבקדירה ובלע"ז אורמש"י"ר והא דאמר לקדירה לאו דוקא לקדירה אלא למאכל שבקדירה דהכי נמי קאמר (גמרא דף יח:) הא קדרה חייתא שרי ואין לפרש כפרש"י שפי' התם משתכי משבריס הקדירה דא"כ מאי קאמר הכא שהשמים משתכין (ו) ר"ל שהשמים משתברין אלא ודאי משתכיס ר"ל מעלין חלודה כמו דבר שבטל ממלאכתו ימים רביס ומחליד ובלע"ז רוזלי"ר: **ואי לוחש ועלתה בידו ומגיס דעתו מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו ריעו וגו'.** כלומר אס יגיד עליו ריעו שעל ידו באו הגשמיס והוא מגיס דעתו מקנה אף עולה כלומר הוא קונה אף ועולה כלומר אס עולה שמגיס דעתו עליו הוא מקנה אף:

בחולדה ובור כך בהקב"ה על אחת כמה וכמה.

פי' מאמין בחולדה ובור מעשה היה בנערה אחת היתה רוצה ליכנס לבית אביה והיה בור בדרך ופלה ובא בחור אחד ואמר אס אני אעליך תגשאי לי אמרה לו הן ונשבעו ביניהן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד ביניהן והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור ואמרו אלו שניס בור וחולדה יהיו עדיס ביניהן והלכו לדרכס והיא עמדה בשבועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן ואת חולדה ונשכתו ומת וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו אלא כשאר בני אדס מזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה אמרה לו א"כ חזור וקחנה וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה והיינו דאמרי המאמין בבור וחולדה שהעמידו עדותן: וגומה

שלמודו קשה עליו כברזל. שקשה הוא לו מרוב קושיות בשביל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב בה ולפיכך אינו יודע לפרק אי נמי שגורסה בטעות פוטר על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא (ג) שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל שקלקל במשנה שהיא קודס לגמרא: **ירבה בישיבה.** שיסדירו בני הישיבה משנתה שנאמר וחיילים בין תלמידים שהן חיילות חיילות: **ויתרון הכשיר.** כשסידר משנתו מתחילה: **כנגד מ' יום שניתנה תורה.** שתתקיים בידו והדר עייל קמיה דר' יוחנן למיגמר גמרא: **כנגד תנ"ך.** שהן כ"ד ספרים: **שפיס קלקל.** שהרגה לו פנים רעות: **ירבה עליו רעים.** לפיס הימנו שיסביר לו פנים: **משסכין עליו בנחושת.** מלדיימין פנים כעין רודילייר"א (אנגל נחס) תא"מ. וכ"ב ס"א אינו ולגיכתא שלפנינו ל"ל מביאן: (ד) ד"ה ואעפ"כ כו' מכוונת בכפו מבחוץ הס"ד. ג"כ לומר עס כפו: (ה) ד"ה ממחולה כו' מעשה בבחור אחד. ג"כ עי' בענין ערך חלד מבאר המעשה באריכות: (ו) תוס' ד"ה אס כו' קאמר הכא שהשמים משתכין שאין ל"ל שהשמים:

אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחושת מלהוריד גשם עליו (דף יט. ופס) אין טומנין בסלעים מ"מ משום דמשתכי ליה לקדירה ר"ל משתכי מקלקלים המאכל שבקדירה ובלע"ז אורמש"י"ר והא דאמר לקדירה לאו דוקא לקדירה אלא למאכל שבקדירה דהכי נמי קאמר (גמרא דף יח:) הא קדרה חייתא שרי ואין לפרש כפרש"י שפי' התם משתכי משבריס הקדירה דא"כ מאי קאמר הכא שהשמים משתכין (ו) ר"ל שהשמים משתברין אלא ודאי משתכיס ר"ל מעלין חלודה כמו דבר שבטל ממלאכתו ימים רביס ומחליד ובלע"ז רוזלי"ר: **ואי לוחש ועלתה בידו ומגיס דעתו מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו ריעו וגו'.** כלומר אס יגיד עליו ריעו שעל ידו באו הגשמיס והוא מגיס דעתו מקנה אף ועולה כלומר אס עולה שמגיס דעתו עליו הוא מקנה אף:

בחולדה ובור כך בהקב"ה על אחת כמה וכמה. פי' מאמין בחולדה ובור מעשה היה בנערה אחת היתה רוצה ליכנס לבית אביה והיה בור בדרך ופלה ובא בחור אחד ואמר אס אני אעליך תגשאי לי אמרה לו הן ונשבעו ביניהן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד ביניהן והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור ואמרו אלו שניס בור וחולדה יהיו עדיס ביניהן והלכו לדרכס והיא עמדה בשבועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן ואת חולדה ונשכתו ומת וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו אלא כשאר בני אדס מזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה אמרה לו א"כ חזור וקחנה וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה והיינו דאמרי המאמין בבור וחולדה שהעמידו עדותן: וגומה

שלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו שנאמר [1] והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה בישיבה שנאמר [1] וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' יום שניתנה תורה ועייל לקמיה דר' יוחנן רב אדא בר אהבה מסדר מתני' עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים ועייל לקמיה דרבא רבא אמר אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה עליו רעים שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא ואמר ר' אמי מאי דכתיב [2] אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אם ראית דור שהשמים משתכין [ו] כנחשת מלהוריד טל ומטר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש דכתיב [3] יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל הלשון ומי שאפשר לו ללחוש ואינו לוחש מה הנאה יש לו ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה שנאמר [4] ויצו עליה במפגיע [ז] ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר [5] ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי ואם לחש ועלתה בידו ומגים דעתו עליו מביא אף לעולם שנאמר [3] מקנה אף על עולה רבא אמר שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין באף ומעלין אותו שנאמר מקנה אף על עולה [ח] אמר ר"ל מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר [6] נשא לבבנו אל כפים [ט] [איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש [7] ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן [8] והוא רחום יכפר עון וגו' [י] לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר [9] אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף וא"ר אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה עאכ"ו אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו הדין מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף רבי חייא בר אבין אמר רב הונא מהכא [10] וכיראתך עברתך ריש לקיש אמר מהכא [11] פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך יזכרוך הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונושע אמר ריש לקיש מאי דכתיב [12] ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד [כ] (טל ומטר) דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה

נאמרה

שלמודו קשה עליו כברזל. שקשה הוא לו מרוב קושיות בשביל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב בה ולפיכך אינו יודע לפרק אי נמי שגורסה בטעות פוטר על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא (ג) שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל שקלקל במשנה שהיא קודס לגמרא: **ירבה בישיבה.** שיסדירו בני הישיבה משנתה שנאמר וחיילים בין תלמידים שהן חיילות חיילות: **ויתרון הכשיר.** כשסידר משנתו מתחילה: **כנגד מ' יום שניתנה תורה.** שתתקיים בידו והדר עייל קמיה דר' יוחנן למיגמר גמרא: **כנגד תנ"ך.** שהן כ"ד ספרים: **שפיס קלקל.** שהרגה לו פנים רעות: **ירבה עליו רעים.** לפיס הימנו שיסביר לו פנים: **משסכין עליו בנחושת.** מלדיימין פנים כעין רודילייר"א (אנגל נחס) תא"מ. וכ"ב ס"א אינו ולגיכתא שלפנינו ל"ל מביאן: (ד) ד"ה ואעפ"כ כו' מכוונת בכפו מבחוץ הס"ד. ג"כ לומר עס כפו: (ה) ד"ה ממחולה כו' מעשה בבחור אחד. ג"כ עי' בענין ערך חלד מבאר המעשה באריכות: (ו) תוס' ד"ה אס כו' קאמר הכא שהשמים משתכין שאין ל"ל שהשמים:

שלמודו קשה עליו כברזל [1] **שלמודו קשה עליו כברזל.** שקשה הוא לו מרוב קושיות בשביל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב בה ולפיכך אינו יודע לפרק אי נמי שגורסה בטעות פוטר על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא (ג) שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל שקלקל במשנה שהיא קודס לגמרא: **ירבה בישיבה.** שיסדירו בני הישיבה משנתה שנאמר וחיילים בין תלמידים שהן חיילות חיילות: **ויתרון הכשיר.** כשסידר משנתו מתחילה: **כנגד מ' יום שניתנה תורה.** שתתקיים בידו והדר עייל קמיה דר' יוחנן למיגמר גמרא: **כנגד תנ"ך.** שהן כ"ד ספרים: **שפיס קלקל.** שהרגה לו פנים רעות: **ירבה עליו רעים.** לפיס הימנו שיסביר לו פנים: **משסכין עליו בנחושת.** מלדיימין פנים כעין רודילייר"א (אנגל נחס) תא"מ. וכ"ב ס"א אינו ולגיכתא שלפנינו ל"ל מביאן: (ד) ד"ה ואעפ"כ כו' מכוונת בכפו מבחוץ הס"ד. ג"כ לומר עס כפו: (ה) ד"ה ממחולה כו' מעשה בבחור אחד. ג"כ עי' בענין ערך חלד מבאר המעשה באריכות: (ו) תוס' ד"ה אס כו' קאמר הכא שהשמים משתכין שאין ל"ל שהשמים: מלהוריד טל ומטר: **לוחשי לחישות.** בשביל שאין מתפללים תפלה בלחש: **יגיד עליו רעו.** יתפלל עליו חבירו וגבי גשמים כתיב באיוב: **ואין יתרון לבעל הלשון.** כלומר מה הנאה יש לבעל הלשון שיודע ללחוש ואינו לוחש: **מקנה אף על עולה.** מקנה אף מי שמגיס דעתו ועולה: **ואין נוחין זה לזה כו'.** והכי משמע בשביל שצריך להגיד זה לזה ולהיות נוחין בהלכה ואינן עושין מקנה מתקנאים מתגרים באף ומעלים אותו ומבזים אותו עליהן. ויש גורסין ונוחין זה לזה בהלכה מתקנאים באף וכו' משיגיד עליו רעו שנוחין זה לזה מתקנאים באף ומעלים אותו מעליהם: **ארי דורס ואוכל.** מיד ואינו מתירא: **טורף ואוכל.** שמוליך לחוריו ואוכל שם שמפחד מן הבריות. ולכולן יש להס הנאה: **ולך מה הנאה יש לך.** שאתה נושך בני אדם והורגן. והוא אומר מה יתרון לבעל הלשון שמספר לשון הרע אע"פ שאין לו הנאה. ולפיכך מביאו [ט] הקב"ה בדין אלא נחש כדי שיתביישו מפני שהשיא אדם הראשון ומתביישין עמו מספרי לשון הרע: **ואעפ"כ נכון עמו.** עם הקב"ה: **ואעפ"כ.** כתוב בסמוך והוא רחום יכפר עון ושומע תפלתם ויכי אמרת שאין תפלתם נשמעת אא"כ משיס נפשו בכפו כלומר שנפשו מכוונת בכפו [י]: **נלבור.** תפלתם נשמעת ואע"פ שאין לב כולם שלם כדכתיב ויפתוהו בפיהם בדברים לי רביס: **ביחיד.** אינו אלא א"כ לבו מכוון: **בזמן שאמת מארץ תצמח.** שיש אמונה במשא ומתן אז לדק משמיס נשקף דהיינו גשמיס שהן לדקה: **מחולדה ובור.** שהמיתו שני בני אדם. מלוי הוא באגדה [יא] מעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה אמרה מי מעיד והיה שם בור אחד וחולדה אמר הבחור בור וחולדה עדיס בדבר לימיס עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני בניס אחד נפל לבור ומת ואי' נשכתו חולדה ומת אמרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שבנינו מתיס במיתה משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה: **המאמין בהקדוש ברוך הוא.** שמשימו עד בינו לבין חבירו על אחת כמה וכמה: **המצדיק עצמו.** שמכשיר ומקשט מעשיו: **מצדיקין עליו.** מדקדקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאילו מקלקל מעשיו כדי לזרק עונותיו: **שנאמר אמת מארץ תצמח.** אז לדק משמיס נשקף לדקה אין כתיב כאן אלא לדק דמשמע דין: **וכיראתך עברתך.** על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך כדי לזרק עונותיו. ופשט המקרא מי יודע עוז אפך ומנאו אותו לגוים מפניך ביוס אפך וכיראתך עברתך כשם שאתה ירא ומפוחד כך יש להתירא ולהתפחד מעברתך: **פגעת את שש ועושה צדק.** במי שמתעשה לדק והן העושין כך בדרכיך יזכירוך אתה פוגע בו אם חוטא כלוס כמו ויפגע בו וימת[ט]. קרא הכי הוא פגעת את שש ועושה לדק והן העושין כך בדרכיך יזכירוך באותה דרכים שאתה מייסרן ביסורין יזכירוך לטובה ואומרים הן אתה קצפת בשביל שחטאנו בהם עולם ונושע בשביל שלא חטא עולם הבא: **שחובלת.** כמו חבלי יולדה. אף השמיס עושין כן וקשה לעולם ועל חטא הוא:

נאמרה

מסורת הש"ס

(א) [לעיל ז: וש"נ], (ב) ערכין טו:, (ג) גי' רש"ל, (ד) [בשאלתות ס"ש קסג אימתא קשיין אהדדי לא קשיא כאן בימיה וכו' וכ"ל בע"י מעתה אין לוכך להגהת רש"ל לעיל בסמוך אינו וכו'], (ה) [ובילקוט אימתא מעכו], (ו) [ל"ל מלהוריד], (ז) [מלכים א ב],

הגהות הב"ח

(א) גמ' דור שהשמים משתכין עליו כנחשת מלהוריד כו' לחישות שאין באותו הדור מאי: (ב) רש"י ד"ה שלמודו כו' משמע קרא והוא לא פנים קלקל שאינו יודע: (ג) ד"ה ולך כו' מביאו הקב"ה בדין (אנגל נחס) תא"מ. וכ"ב ס"א אינו ולגיכתא שלפנינו ל"ל מביאן: (ד) ד"ה ואעפ"כ כו' מכוונת בכפו מבחוץ הס"ד. ג"כ לומר עס כפו: (ה) ד"ה ממחולה כו' מעשה בבחור אחד. ג"כ עי' בענין ערך חלד מבאר המעשה באריכות: (ו) תוס' ד"ה אס כו' קאמר הכא שהשמים משתכין שאין ל"ל שהשמים:

לעזי רש"י

רודיליי"א [רידויל"א]. חלודה.

רבינו חננאל

תלמוד שתלמודו קשה עליו, מפני שאין רבו מסביר לו פנים, בהלכה. אם ראית הגשמים נעצרין ומתכסין, שאין בדור לוחש לחישות כראוי כו'. אין הגשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמונה שנאמר אמת מארץ תצמח. א"ר יוחנן כל המצדיק עצמו מלמטה, ומחזיק דרך החסידות, אפילו מעט אם יטה מדקדקין עליו מלמעלה ולוקחין הדין ממנו, שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. ועוד מהכא, וכיראתך עברתך, לפי דקדוקך ביראתך כן מדקדקין עליך בעברתך. ועוד מהכא, בדרכיך יזכירוך, כפי דרכך מזכירין אותך מלמעלה. אמר ר' יהושע בן לוי כל ששמח ביסורין הבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר הן אתה קצפת ונחטא [בהם] עולם ונושע. הן קצפת והכית אותנו בשביל חטאתינו שחטאנו, שמחנו בהן, כלומר הודינו, כי הכאה זו בשביל עונותינו היא עולם ונושע, ראויה זו להיות (תשובה) [ישועה] לעולם. אמר רבי שמעון בן לקיש נאמרה עצירה ולידה ופקידה באשה, וכנגדן ברקיע ובארץ.

תורה אור השלם

1. אם קֹהָה הַבַּרְזֶל וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל וְחַיָּלִים יְגַבֵּר וְיִתְרוֹן הַכְשִׁיר חָכְמָה: קהלת י י
2. אם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן: קהלת י יא
3. יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ מְקָנֶה אַף עַל עוֹלָה:
איוב לג
4. עַל כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר וַיְצַו עָלֶיהָ בְּמַפְגִּיעַ:
איוב לו לב
5. וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בַּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי כִּי אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתָךְ: ירמיהו ז טז
6. נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם:
איכה ג מא
7. וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ:
תהלים עח לו
8. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: תהלים עח לח
9. אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף:
תהלים פה יב
10. מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ:
תהלים צ יא
11. פָּגַעְתָּ אֶת שָׂשׂ וְעֹשֵׂה צֶדֶק בְּדַרְכֶיךָ יִזְכְּרוּךָ הֵן אַתָּה קָצַפְתָּ וַנֶּחֱטָא בָהֶם עוֹלָם וְנִוָּשַׁע:
ישעיהו סד ד
12. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נֹתֵן לָכֶם:
דברים יא יז

רבינו גרשום

והוא לא פנים קלקל. שלא הראה פנים במשנה, קלקל בתלמוד. והוא לא פנים. שאין רבו מסביר לו פנים, ירבה עליו רעים לרצות את רבו שיסביר לו פנים. משתכין. מחליד. לוחשי לחישות. שיודעין להתפלל ואין מתפללין. מקנה. שמגים דעתו, אף על עולה, מעלה כעס על העולם. ומעלין[ן] אותו. שמסלקין אותו מן העולם. מה הנאה יש לך. שאתה נושך ואינך אוכל. כאן ביחיד. נשא לבבנו. כאן בצבור. ויפתוהו בפיהם. מצדיקים עליו מלמעלה. כדכתיב וסביביו נשערה מאד.